

SZERKESZTŐI JEGYZET

Összeesküvéselméletek, harctéri retorika, al-pári hangvétel, szélsőségesen eltérő valóság-értelmezések és gyűlölködő szembenállások szövik át mindennapjainkat. Egyre nehezebb a tisztánlátás a valós tények és tudományos magyarázatok, illetve a tendenciózus álhírek és áltudományos értelmezések dzsungelében. Nem kivétel ez alól a nevelés-oktatás világa sem, amely közel két évszázadon keresztül egyik legfontosabb hajtóereje volt az ipari társadalmak létrejöttének és a földrészeket átalakító modernizáció térhódításának. A tömegoktatás válsága globális probléma, amelyet persze tovább mélyíthetnek a lokális szereplők, akik szakmai alkalmatlanságukat, tehetetlenségüket a hatalom iránti szervilizmussal és a valóságot meghajlító sikerpropagandával kompenzálják. Ennek igazolására az elmúlt hónapokból több képtelennek nevezhető hazai hivatalos oktatáspolitikai megnyilatkozást idézhetnénk. Melyek csak azért nem háborították föl tömegesen a végeken robotolókat, mert lekötötte és leterhelte őket a mindennapi feladatok ellátása, a szociokulturális és társadalmi egyenlőtlenségből fakadó kihívások kezelése (hála és elismerés nekik), s mindemellert a terjedő apátia és köröttünk lévő világ abszurditásainak elfogadása.

Ha világ abszurditásról van szó, akkor nekem elsőre a szocialista néphadseregben szerzett tapasztalatok jutnak eszembe. Talán azért, mert abban kalocsai laktanyában töltöttem le a felsőfokú tanulmányaim előtti 11 hónapot, ahol az a hír járta, hogy az előző évben az eskütételre megjelent honvédelmi miniszter tiszteletére nemcsak festékszóróval zöldre fújták a sárguló füvet, de a lehullott leveleket is visszavarrták a fákra. Lehet, hogy ezt a mendemondát csak a jól ismert katonai nagyotmondás tradíciói alkották meg, de az biztos, hogy én személyesen is át-

éltem jónéhány abszurd helyzetet. Amikor F. szakaszvezető a politikai oktatás keretében nem tudta megmutatni a térképen az Európát és Ázsiát elválasztó határvonalat, és kényelmetlen helyzetéből kimenekülve, nagy magabiztossággal és sugárzó tekintettel azt harsogta, hogy „ez lényegtelen, mert jelenleg ugyan csak a világ egyhatod részét teszi ki a szocialista világrendszer, de eljön majd az a boldog idő, amikor már egy tized, sőt egy huszad részén is szocializmus lesz”. Mi akkor csak a matematikai tájékozatlanságán kuncogtunk, nem látva még az 1990-es fordulatot, amely végül is beteljesítette a szakaszvezető öntudatlan jóslatát, bár egészen másféle előjellel, mint ahogy ő állította.

A laktanyai élet abszurd viszonyainak egy jellegzetes története az is, amikor a parancsnokság megtiltotta, hogy a rádió este a leszerelésig hátralévő napok számának bemondásával zárja műsorát. Különösképpen a szám elhangzása utáni ováció zavarta komfortérzetüket. Egy ideig valóban elmaradtak a számok és az azt követő tömeges éljenzések, majd egyszer csak a rádió záróműsorában felhangzott az esti mese, amelyet az ott katonáskodó színművészetisek olvastak fel. Az elsőt talán éppen Máté Gábor remek interpretációjában hallgattuk. A mesében 173 kismalac túrta a földet, később 88 vasorrú bába rabolta el a lányokat vagy 63 botütést mértek a basáskodó Döbrögire. Vagyis minden este – igaz, mesébe illesztve – de elhangzott a leszerelésig hátralévő napok száma, amely a tiltás nyomán még hangosabb örömjongást váltott ki, mint előtte.

Természetesen a katonai viszonyok teremtette abszurd világ másféle tanulsággal is szolgált számunkra. Az előfelvételisek (akiket ott Pityuknak, vagy táposoknak neveztek) egy kiesebb csoportjaként egymás között megfogadtuk, hogy rejtett

tiltakozásként nem használjuk a katonai élet sajátos kifejezéseit. Nem nevezük a széket stokinak, egyenesbe állítjuk és nem pedig „belőjük” az ágyakat, nem vágunk centit és nem üvöltve, nyomdafestéket nem tűrő szavak kíséretében rendeljük el az ébresztőt vagy a takarodót. Azt is megfogadtuk, hogy a később bevonulókat – általános katonai nyelven kopaszokat – nem fogjuk így nevezni és lehetőleg nem hozzuk őket megalázó helyzetekbe. Szembe akartunk menni a kikezdetetlennek tartott szokásokkal, hogy véget lehessen vetni a kiszolgáltatottak szívátatására épülő végtelenített történetnek. Természetesen nem voltunk olyan naivak, hogy elhittük volna: egy maroknyi csoport viselkedésével megtörheti a több évtizedes tradíciókat – de mégis jó volt azzal a tudattal leszerelni, hogy megpróbáltunk az abszurd laktanyai körülmények között is a normalitás elvárásrendszerének megfelelni.

A normalitásnak való megfelelés földézte bennem a *Hangrobbanás* című Császár István-hangjátékot, amelyet közel 50 éve olvastam, és az amatőr rendezői tanfolyamon aztán ebből készítettem vizsgarendezésemet. Az írás 1973-ban jelent meg az akkor induló fiatal író *Feljegyzések az utolsó padból* című kötetében. Ami azért érdekes, mert témája tulajdonképpen a mai szóhasználatunk szerint az ún. Nagy Testvér uralta világban való lehetséges magatartásformákról szól. A történet azt mutatja be, hogy egy fiatal házaspár milyen viselkedési stratégiákkal válaszol arra a kihívásra, hogy a mindenható Főnök lehallgatja őket otthon. Először azt találják ki, hogy szabadidejükben elmenekülnek otthonról a parkba, és az intimebb helyzetekben fedőszavakat vagy halandzsanyelvet használnak, sőt az is megfogalmazódik bennük, hogy „tanuljunk

meg mutogatással beszélni, mint a némák”. Kétségbeesésükben egy lakatlan szigetre úsznak be, hogy végre külső kontroll nélkül tudjanak őszintén beszélgetni.

Rövidesen kiderül azonban, hogy ott is lehallgatták őket; a poloskát a férfi fogtomése rejti. A pár elkeseredésében ráeszmél, hogy az őszinte beszélgetés és a privát szféra megszüntetése nemcsak kettejük kapcsolatát teszi tönkre, de a gondolkodásuk tompulását is eredményezi. Nem tudnak és nem akarnak tovább rejtőzködően viselkedni, mert, miként a férfi főszereplő megfogalmazza: „nem lehetek külön én, aki létezem, és külön valaki, aki tudja.” Így hát úgy dönt, véget vet az alakoskodásnak, és innentől ugyanúgy beszél a Főnökkel az irodában, mint otthon. Gátlás nélkül Malacpofának, Öreg Sertésfejnek nevezi, aki döbbenetében izolálni akarja a férfit: „Maga veszélyes a társadalomra.” Aki erre azt válaszolja: „Nem lehet, Alattomos Ártány barátom. Nincs rá törvény. Hát nem érted? Ezentúl már így kell élnünk”. Erre a Főnök kétségbeesetten kérleli: „Legalább annyit ígérjen meg, hogy nem szól a többieknek.” A férfi pedig azzal zárja le a beszélgetést: „Minek szólnék? Számukra sincs más megoldás.”

Íme az abszurd viszonyokban való túlélés két különböző magatartásformája. Míg katonai körülményeket csak rejtőzködéssel és a különböző felek közösen alkalmazott önbecsapásával lehet túlélni, a *Hangrobbanás* annak a naiv, fiatalkori reménykedésnek állít emléket, hogy hosszú távon az őszinte beszédnek, önmagunk vállalásának és a közös kiállásnak még a legabszurdabb viszonyok között is van létjogosultsága.

Kaposi József

A *Tanulmányok* rovatba érkező írásokat lektoráltatjuk.

A publikációs stílusra vonatkozó útmutatás, valamint a bírálati adatlap a lektorálás szempontjaival elérhető a honlapunkon: <http://upszonline.hu>